

Alexander Osipov

Laillinen, työteliäs ja perheellinen siirtolainen: Muuttoliike Suomesta Aunuksen kuvernementtiin 1880- luvulta 1900-luvun alkuun

ABSTRAKTI / ABSTRACT

Esittelen ja arvioin artikkelissani suomalaisten siirtolaisuutta Aunuksen Karjalaan 1800–1900-lukujen vaihteessa. Tutkimusaineistona on käytetty aiemmin hyödyntämättömiä suomalaisten siirtolaisien henkilötietolomakkeita, joita säilytetään Karjalan tasavallan Kansallisarkistossa (NARK). Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä on vertaileva analyysi: suomalaisten muuttoliikettä Aunuksen Karjalaan verrataan muuttoliikkeen pääsuuntiin Pietariin ja Pohjois-Amerikkaan. Artikkelissa rakennetaan kuva muuton motiiveista, siihen liittyneestä byrokratiasta sekä siirtolaisten sosiaalisesta rakenteesta: keitä muuttajat olivat ja mikä sai heidät hakeutumaan Aunuksen kuvernementtiin? Artikkelin johtopäätöksinä esittelen, että Aunuksen Karjalaan muuttaneista siirtolaisista maaseudulle asettuneille perhe oli keskeinen motiivi toisin kuin alueen kaupunkeihin suunnanneilla: ylärajaisten avioliittojen ja perheenyhdistämisen lisäksi muuton taustalla saattoi olla esimerkiksi väyn adoptio eli väyn perheen täysjäseneksi ottaminen. Artikkelissa kutsutaan perhesiteeseen perustunutta muuttoa perhesiirtolaisuudeksi.

In this article, I examine and evaluate Finnish migration to Olonets Karelia at the turn of the 19th and 20th centuries. Previously unused personal information forms of Finnish immigrants from the National Archive of the Republic of Karelia are the main source of the study. The main research method is comparative analysis: migration to Olonets Karelia is compared with the main destinations of Finnish migration to Saint-Petersburg and North America. In this article, I explore the reasons for the move and the associated bureaucracy, as well as the social structure of migrants: who were the migrants and why did they apply to move to Olonets Province. For those migrants who moved to the countryside, the main motive for moving was family, unlike those who headed to the cities. In addition to cross-border marriages and family reunification, reasons for moving included, for example, the adoption of a son-in-law. Migration based on family ties is called family migration in the article.

Maahanmuutto, perhesiirtolaisuus, suomalaiset, Aunuksen Karjala, 1800–1900-lukujen vaihde, talonpoikaisyhteisö

Alexander Osipov, Itä-Suomen yliopisto, alexander.osipov@uef.fi

Ihmiset muuttivat Suomesta suuriruhtinaskunnan rajan taakse Venäjän useille eri paikkakunnille monista eri syistä. Etenkin Pietari oli vetovoimainen siirtolaisuuden kohde Luoteis-Venäjän ja itäisen Suomen väestölle. Kaikki tiet tuntuivat vievät Pietariin. Ei siis ole erikoista, että Pietariin muutto on saanut suomalaisten siirtolaisuushistorioissa eniten huomiota. Sen sijaan on hyvin vähän kiinnitetty tutkimuksellista huomiota Aunuksen Karjalan siirtolaisuuteen keisarivallan (1809–1917) aikana. Näin siitä huolimatta, että eteläisen Aunuksen kylät olivat aina viime sotiin saakka Laatokan Karjalan suomalaisyhteisöjen likeisiä rajanaapureita ilman erottavia jokia tai muita luonnonympäristössä näkyviä esteitä tai aitoja (Kartta 1).

Karjalassa Aunuksen kuvernementissa asui vakituisesti 1800-luvun lopussa noin 4000 suomalaista. Heidän lisäksi tuhannet suomalaiset tulivat seudulle tilapäiseen työhön. Molemmissa tapauksissa siirtolaiset tarvitsivat passin, koska Venäjän keisarikunta pyrki sääntelemään tiukasti alamaistensa elämää ja rajoitti heidän liikkumisvapauksiaan. Rajoitukset koskivat nimenomaan niin sanottuja alempia säätyjä – talonpoikia ja porvaristoa – eivätkä koskeneet eliittiä. Suomalaiset olivat Venäjän keisarikuntaan kuuluvia ja heidän virallinen siirtymisensä Suomesta Aunuksen Karjalaan ei eronnut siirtymisestä Venäjän kuvernementista toiseen, mutta vaati passin. Suomalaisia pidettiin Venäjällä erillisenä sosiaalisena ryhmänä (*finljandtsy*), ja siellä asuessaan he säilyttivät sukupolvelta toiselle Suomen suuriruhtinaskunnan alamaisuutensa tai pikemminkin Suomen suuriruhtinaskuntalaisille

Kartta 1. Aunuksen kuvernementin eteläinen osa 1800–1900-lukujen taitteessa. Piirros: Olga Kirillova 2023.

kuuluneet oikeutensa ja etunsa.¹ Mutta kun suuriruhtinaskunnan alamainen halusi sulautua venäläiseen talonpoikais- tai kaupunkiyhteisöön, hän ei vain siirtynyt toiseen säätyyn, vaan hän myös menetti Suomen alamaisuutensa.² Tällainen siirtyminen vaati passin lisäksi aikaa ja useiden ehtojen täyttymistä.

Muuttoliike tutkimuskohteena

Pietariin suuntautunut muuttoliike vauhditti suomalaisen työväestön kaupungistumista eikä siirtolaisuutta voida selittää yksinomaan nälkävuosien aiheuttamana pakkomuuttona.³ Muuttoliikkeen moninaisesta luonteesta kertoo myös Aunuksen siirtyminen, joka oli pääosin muuttoa maaseudulta maaseudulle. Ilmiön monimuotoisuudesta kieli niin ikään se, että nykyään ei ole kattavaa tieteellistä muuttoliikkeitä selittävää mallia, vaikka sen välttämättömyydestä on puhuttu ahkerasti viime vuosikymmeninä. Eräs paljon hyödynnetty tulokulma siirtolaisuuteen on taloudellinen. Siinä liikehdintää selittäviksi tekijöiksi nostetaan työmarkkinoiden ja palkkojen kehitys sekä valtioiden, alueiden että yksittäisten perheiden ja niiden jäsenten valinnat.⁴ Systemiset lähestymistavat puolestaan pitävät muuttoliikettä kapitalistisen kehityksen seurauksena: tällaisen muuttoliikkeen on katsottu tuhoavan perinteisen maankäytön sekä sosiaaliset ja taloudelliset suhteet yhteiskunnassa.⁵ Verkostomaiset ja institutionaaliset lähestymistavat keskittyvät taas muuttoliikeprosessiin osallistuviin – julkisiin ja yksityisiin sekä laillisiin ja laittomiin – organisaatioihin.⁶ Lisäksi muuttoliiketutkimuksessa on hyödynnetty antropologisia lähestymistapoja, jotka arvioivat muuttoliikettä sosiaalisten siteiden, kulttuuristen kontekstien ja sukupuolen näkökulmista.⁷

Edellä mainittujen lähestymistapojen moninaisuudesta huolimatta monet niistä hyödyntävät ilmiötä selittäessään *työntö-veto-teoriaa*: ne keskittyvät myönteisiin tekijöihin, jotka houkuttelevat maahanmuuttajia kohdemaahan sekä kielteisiin tekijöihin, jotka edesauttavat kotiseudulta lähtemistä. Työntö-veto-teoria vastaa muuttoliikkeen peruskysymyksiin, mistä syystä ja mitä varten muuttaja siirtyy paikasta toiseen. Mallin ongelmana on nähty se, että se yksinkertaistaa muuttoliikeilmiötä. Useat tutkijat ovat pyrkineet viime vuosikymmeninä kehittämään tätä kaksinapaista selitystä. Yhdysvaltalainen sosiologi Douglas S. Massey on nostanut selittäviksi tekijöiksi muun muassa ihmisten moninaisia motiiveja, muuttoliikkeen aikana ilmaantuneita yhteiskunnallisten rakenteiden vaikutuksia, muuttoliikettä edesauttavien organisaatioiden rooleja sekä eri valtioiden siirtolaisuuspolitiikkaa. Massey yhdistää näin edellä mainittuja taloudellisia, systemisiä, verkostomaisia ja antropologisia lähestymistapoja.⁸

Myös hollantilainen sosiologi-maantieteilijä Hein de Haas on kritisoinut työntö-veto-mallia ja pyrkinyt luomaan monisyisemmän selityskehyksen. Hän on ehdottanut olemassa olevien lähestymistapojen yhdistämistä yhden metakäsitteen alle. Tässä mallissa tärkein asia ei ole paikasta toiseen siirtyminen, vaan ihmisen kyky (vapaus) valita paikka, jossa asua. Tästä syystä, korostaa de Haas, ei ole olennaista nimetä pelkästään muuttoliikkeen makrotasoa osana laajempaa yhteiskunnallista kehitys- ja muutosprosessia, vaan on analysoitava myös mikrotasoa eli muuttavien ihmisten kykyjä ja pyrkimyksiä.⁹ Myös hollantilaiset historioitsijat Jan Lucassen ja Leo Lucassen ovat esittäneet siirtymistä pois abstrakteista työntö-veto-makromalleista ja tutkineet siirtolaisuuden syitä mikro- eli yksilön ja meso- eli kotitalouden tasoilla. He uskovat, että siirtolaisuuden ja muun liikkuvuuden vertailu on tehotonta. Sen tilalle he tarjoavat oman typologiansa, joka on yhteinen kaikille liikkeille. Heidän typologiansa jakaa muuttoliikkeen kahteen osaan: yhteisen kulttuurialueen sisäiseen muuttoliikkeeseen ja kulttuurirajat ylittävään muuttoliikkeeseen.¹⁰

Tavoitteet, menetelmät ja lähteet

Tässä artikkelissa tarkastellaan ja arvioidaan Aunuksen Karjalaan suuntautunutta suomalaisten siirtolaisuutta 1800–1900-lukujen vaihteessa. Arvioin valtiovallan muuttoliikesäättelyä, muuttamisen taloudellisia syitä ja siirtolaisuuteen vaikuttaneita sosiaalisia siteitä. Tutkimuksen tavoitteena on luoda sosiaalinen profiili Suomesta Aunuksen kuvernementtiin muuttaneista ihmisistä. Muotokuva-rekonstruointi sisältää tiedot siirtolaisten iästä, sukupuolesta, siviilisäädystä ja perheenjäsenistä sekä lähtöpaikan ja muuttopaikan tiedot (kunta, kuvernementti, kaupunki, kylä). Artikkelissa hyödynnetään Hein de Haasin metateoriaa, jonka mukaan toisaalta muuttoliike Aunuksen Karjalaan on osa suomalaisten muuttoliikeprosessia 1800–1900-lukujen vaihteessa ja toisaalta muuttoliike katsellaan yksilöiden ja kotitalouksien näkökulmasta. Tämä metakäsite auttaa vastaamaan myös kysymykseen, miksi ihmiset muuttivat yhdeltä maaseudulta toiselle maaseudulle, vaikka kohdealue ei edustanut taloudellisesti vaurasta aluetta.

Lähdekriittisin menetelmin arvioidun arkistoaineiston analyysin ja kuvailevan tilastoanalyysin lisäksi tärkeä metodi työssä on vertaileva menetelmä. Yhdysvaltalaisen sosiologin Nancy Fonerin ja historioitsijan Nancy Greenin mukaan vertailevan menetelmän avulla voidaan tutkia muuttoliikeprosessien luontaista universalismia sekä tunnistaa kuhunkin muuttoliikkeeseen liittyviä erityispiirteitä. Vertaileva tutkimus voi nostaa esille seikkoja, joita voidaan pitää itsestäänselvyytinä ja auttaa testaamaan yhteen tapaustutkimukseen perustuvia johtopäätöksiä.¹¹ Tässä tutkimuksessa suomalaisten muuttoliikettä Aunuksen kuvernementtiin verrataan suomalaisten muuttoon Pietariin ja Pohjois-Amerikkaan 1880–1900-lukujen taitteessa. Tärkeimmät kriteerit siirtolaisten vertailussa ovat sukupuoli, ikä ryhmittäin (0–14, 15–34, 35–49 ja yli 50 vuotta) ja perhetausta, joita analysoidaan kvantitatiivisen metodin avulla. On korostettava, että Aunuksen muuttajista ei ole valmiina määrällisessä muodossa olevia tilastoja, vaan heidän tietonsa ovat lähdeaineistoissa tekstimuodossa ja olen muuttanut ne määrälliseen muotoon ennen analysointia ja vertailua.

Suomalaisten muuttoliikkeestä Aunuksen Karjalaan ei ole tehty aikaisemmin kattavaa tutkimusta. Jonkin verran tietoa heidän siirtymisestään Venäjän Karjalaan 1800-luvulla löytyy Max Engmanin teoksista,¹² Tapio Hämysen tutkimuksista Laatokan Karjalan rajasuhteista ja ortodoksisista suomalaisista¹³ sekä Martti Ruudun teoksesta,¹⁴ josta voi löytää tietoa luterilaisista suomalaisista Venäjän Karjalassa. Liioin ei ole olemassa yhtenäistä viranomaisluetteloa Venäjän keisarikuntaan muuttaneista suomalaissiirtolaisista.¹⁵ Toki Aunuksen kuvernementin viranomaiset pyrkivät arvioimaan väestön määrän, mutta ennen Venäjän ensimmäistä yleistä väestönlaskentaa 1897, tiedonkeruu ei ollut systemaattista. Monet tutkijat ovat viitanneet yleisiin väestönlaskentatietoihin, jotka ovat tärkeimpiä keisarikunnan väestön lukumäärän, kansallisuuden ja sosiaalisen jakautumisen lähteitä.¹⁶ Myös tässä tutkimuksessa käytetään kyseisen vuoden 1897 väestönlaskennan tietoja kuin myös julkaistuja tilastoja Venäjän keisarikunnan asuttujen paikkojen luetteloista vuodelta 1873.¹⁷ Lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään arkistomateriaaleista Aunuksen kuvernementin tilastokomitean dokumentteja, kuvernementtien kihlakuntien päälliköiden raportteja ja Pietarin evankelisluterilaisen konsistorin aineistoa, jota ovat saatavilla Karjalan tasavallan Kansallisarkistossa Petroskoissa.

Tämän tutkimuksen keskeisin arkistomateriaali käsittää 191 suomalaisen siirtolaisen henkilötietolomakkeet, joita analysoimalla on ollut mahdollisuus päästä ilmiön mikrotasolle. Koska samalle lomakkeelle voitiin kirjata muuttujan perheenjäseniäkin, kyse on kaikkiaan 356 henkilöstä. Vuosina 1882–1908 muuttaneiden henkilölomakkeita säilytetään Karjalan tasavallan Kansallisarkiston (NARK) Aunuksen valtiokonttorin kokoelmassa (*Fond Olonetskoi kazjonnoi palaty*). Aunuksen

valtiokonttori (1775–1918) oli valtiovarainministeriön alainen organisaatio, joka vastasi verotuksesta, varainhoidosta ja valtion omaisuudesta. Lisäksi valtiokonttori myönsi passeja, hyväksyi henkilöiden siirtymisen talonpoikaissäädystä porvarissäätyyn ja suoritti väestönlaskentoja.¹⁸ Aunuksen valtiokonttorin kokoelma sisältää 356 Suomesta Aunuksen kuvernementtiin vuosina 1882–1908 muuttaneen henkilötiedot.

Joitakin tietoja keisarikunnan ja suuriruhtinaskunnan välillä liikkuneista henkilöistä löytyy myös Suomen Kansallisarkiston Suomen Kenraalikuvernöörin kanslian asiakirjoista. Suomen passiviraston, kuvernöörikanslian ja paikallisviranomaisten välinen kirjeenvaihto sisältää kuitenkin monin osin puutteellisia tietoja keisarikuntaan lähtevistä ihmisistä. Useimmissa tapauksissa asiakirjoissa on tietoa maahanmuuttajien nimistä ja lähtöpaikoista, mutta heidän ikänsä jää epäselväksi. Aina ei myöskään ole selvää, minne henkilö tarkalleen muutti Venäjällä ja mikä hänen yhteytensä muuttopaikkakunnalle oli. Nämä asiakirjat soveltuvat hyvin muuttoliikkeen mekanismien tutkimiseen, mutta ovat siirtolaisten osalta puutteellisia. Keskityn analyysissäni suomalaisten siirtolaisuuteen ja erityisesti siirtolaisten sosiaalimuotokuvaan, joten toteutan analyysini NARK:in passiaineiston perusteella.

Päälähteiden lisäksi 1800-luvun loppupuolen ja 1900-luvun alun sanomalehdet ovat tärkeitä lähteitä. Tässä tutkimuksessa käytetään Kansalliskirjaston digitaalista sanomalehtiarkistoa hakusanoilla ”Aunus” ja ”Aunuksen kuvernementti” vuosina ”1858–1871”. Tutkimuksessa analysoidaan ensimmäisen Suomen ulkopuolella ilmestyneen suomenkielisen lehden *Pietarin Sanomien* sekä Suomessa ilmestyneiden *Suomalaisen Virallisen Lehden*, *Suomettaren* ja *Wiborgs Tidningin* artikkeleita. Lisäksi artikkelissa hyödynnetään Aunuksen kuvernementin päällehen *Olonetskije gubernskije vedomosti* (suom. Aunuksen kuvernementin tiedonannot) artikkeleita aihepiiristä. Sanomalehtitietojen vertailu arkistolähteisiin mahdollistaa suomalaisten lukumäärän ja asettumisen kartoittamisen Aunuksen kuvernementtiin sekä heidän ammatillisen ja yhteiskunnallisen statuksensa arvioinnin.

Ensimmäiset suomalaiset Aunuksen kuvernementissa

Petroskoin kihlakunnan poliisipäällikkö ilmoitti joulukuussa 1848 Aunuksen kuvernöörille Nikolai Pisareville kuvernementissa asuvien karjalaisten ja tšuudien (vepsäläisten) lukumäärän ja totesi, että ”muita inorotseja eli vierasheimoisia ei ole”.¹⁹ Myös muiden kihlakuntien viranomaiset mainitsivat vastaavissa raporteissaan Vytegran ja Poventsan kihlakunnissa asuvista neljästä suomalaisesta.²⁰ Aunuksen kihlakunnan päällikön raportissa suomalaisia ei mainita ollenkaan, mikä on hämmäntävää. Ilmeisesti nämä asiakirjat koskivat Aunuksen kuvernementissa vakituisesti asuvia ihmisiä tai päällikölle ei ollut raportoitu suomalaisia.

Myöskään Venäjän sisäministerin selvityksessä kuvernementin tilasta edelliseltä vuodelta 1847 ei mainita suomalaisia, joita ei välttämättä erotettu paikallisista:

*Vierasheimosten määrästä kuvernementissa ei ole erillistä tietoa, koska kukaan heistä ei yleishallinnon alaisuudessa tai verojen ja muiden maksujen maksamisessa tai kaikenlaisten tehtävien kohteissa, eroa millään tavalla muista paikallisista asukkaista ... paitsi murteella, jota he käyttävät keskenään.*²¹

On syytä huomata, että alueen alkuperäisväestöä karjalaisia ja vepsäläisiä pidettiin ”vierasheimoisina” suurvenäläisten ideologian mukaisesti.

Myös muuttotiedot 1850- ja 1860-luvuilta ovat niukkoja ja ristiriitaisia. Aunuksen kuvernementin tilastokomitean mukaan vuonna 1856 alueella asui 204 luterilaista. Asiakirjan selityksessä todetaan, että he olivat suomalaisia, joilla oli väliaikaiset passit.²² *Aunuksen kuvernementin tiedonannot* -lehti ilmoitti lukijoille 153 luterilaisesta samana vuonna.²³ Viisi vuotta myöhemmin (1861) Pietarin evankelisluterilainen konsistori raportoi sisäministeriölle 40 kuvernementissa asuvasta luterilaisesta.²⁴ Mainittakoon, että tässä luterilaiset eivät välttämättä tarkoittaneet suomalaisia. Viktor Birinin mukaan vuonna 1858 kuvernementissa asui 358 suomalaista, joista suurin osa muodosti siirtokunnan Petroskoissa. Heillä oli siellä oma luterilainen kirkkonsa ja erillinen paikkansa hautausmaalla.²⁵

Suomalaisten määrä Aunuksen kuvernementissa kasvoi 1860- ja 1870-luvuilla. Syitä tähän olivat Suomen 1860-luvun katovuosien aiheuttama muuttoliike sekä maaorjuuden lakkauttaminen Venäjällä vuonna 1861. *Suomalaisen Virallisen Lehdin ja Pietarin Sanomien* mukaan Aunuksen kuvernementissa asui 1860–1870-luvuilla noin 3 000 suomalaista.²⁶ Myös Martti Ruutu kirjoittaa tutkimuksessaan noin 2 500 suomalaisesta viitaten pastori Ludvig Samuel Backmanin raporttiin valtiosihteerinvirastolle vuodelta 1875.²⁷

Toinen tämän tutkimuksen tärkeä lähde – Venäjän keisarikunnan Aunuksen kuvernementin asuttujen paikkojen luettelot vuodelta 1873 – johon Ruutukin viittaa – mainitsee 2 832 suomalaista ja lisää lukumäärään vielä 923 venäläistynyttä suomalaista.²⁸ Keitä kirjoittajat pitivät venäläistyneinä, ja miten nämä laskelmat koottiin, jää epäselväksi.

Kun palataan kihlakunnan poliisipäällikköjen raportteihin, huomataan, että niissä mainitaan vuonna 1877 Aunuksen kihlakunnassa asuvan 734 ja Petroskoin kihlakunnassa 656 suomalaista. Suomalaisten kokonaismäärä kuvernementissa oli 1 662 henkilöä eli alle 0,5 % alueen kokonaisväestöstä. Aunuksen kihlakunnassa suomalaisten osuus oli kuitenkin suurempi eli 2,1 % ja suomalaisten suurin osuus oli Aunuksen kihlakunnan Riipuškalan volostissa eli 5,7 %.²⁹ Merkittävä ero edellisiin tietoihin voi tarkoittaa sitä, että paikallisviranomaiset raportoivat vakituiseen asuinpaikkaan muuttaneista suomalaisista, mutta eivät kausityöntekijöistä. Tätä olettamusta vahvistaa se, että esitetyissä tilastoissa naiset olivat enemmistönä. Tämä tarkoittaa sitä, että kyseessä oli todennäköisesti vakinaisempi perhemuutto raja-alueille eikä miesten harjoittama sesonkisiirtolaisuus.

Vuoden 1897 yleisen väestönlaskennan tietojen mukaan Aunuksen kuvernementissa asui 3 843 syntyperäistä suomalaista, joista 650 oli alueella tilapäisesti. Suurin osa suomalaisista asui entiseen tapaan maaseudulla Aunuksen ja Petroskoin kihlakunnissa. Talonpoikaisväestön osuus siirtolaisista oli 82 %. Vakituisesti asuvista suomalaisista naisia oli 53 %, mutta tilapäisesti oleskelevista suomalaisista vain 22 %. Väestönlaskennan tietojen mukaan suurin osa suomalaisista eli 55 % puhui suomea, 36 % venäjää ja vain 8 % karjalaa. Ruotsi, vepsä tai viro olivat äidinkielenä alle prosentille suomalaisista.³⁰

Siirtolaiset töitä etsimässä

Paremmen elämän etsiminen on ollut yksi tärkeimmistä muuttoliikettä alulle panevista voimista. Useat tutkijat ovat huomauttaneet, että suurimmat muuttoaalto Suomesta Venäjälle vyöryivät nimenomaan katovuosina 1830- ja 1860-luvuilla.³¹ Muutto Aunuksen Karjalaan, jonka olosuhteet eivät olleet juurikaan paremmat kuin Suomessa, on kiinnostava ilmiö. Venäläisen historioitsijan Rudolf Filippovin mukaan ”Maatalous kuvernementissa 1800-luvun puolivälissä oli surullinen näky”.³² Syynä heikkoon tilanteeseen mainittiin haastava ilmasto ja sopimaton maaperä, viljelysmaan puute ja feodaaliset maanomistuksen jäänteet. Laajalle levinnyt kaskiviljely tuotti heikkoja ja keskinkertaisia satoja. 1800-luvun puolivälissä Aunuksen kuvernementti oli leipäviljan tuotannossa 46. sijalla Venäjän Euroopan

puolisista 49 kuvernementista. Sen omavaraistuotanto kattoi vain puolet satokauden tarpeesta. Kuvernementti joutui ostamaan viljaa ulkopuolelta. Tilanne johti siihen, että talonpojatkin joutuivat lähtemään sivutöihin hankkiakseen rahaa viljanostoon. Esimerkiksi vuonna 1858 kuvernementista myönnettiin 27 900 passia eli noin kolmasosa kuvernementin miesväestöstä kävi kuvernementin ulkopuolisissa sivutöissä.³³ Lisätulojen hankkiminen kotialueen ulkopuolelta jatkui ja kasvoi koko 1800-luvun lopulle tultaessa. Muun muassa vuonna 1891 myönnettiin jo 36 600 passia.³⁴

Pietari oli sekä suomalaisten että venäläisten työvoimamuuton pääsuunta. Suomalaiset työskentelivät siellä pääosin teollisuudessa, käsityöverstaissa ja palvelualoilla. Historioitsija Max Engmanin mukaan myös Aunuksen kuvernementissa suomalaiset työskentelivät teollisuuden aloilla, kuten ruukeissa ja sahoilla, mutta myös kivilouhoksissa ja maataloustöissä.³⁵ Arkistotietoa suomalaisten työllistymisestä Aunuksen kuvernementissa on erittäin niukasti. Suurin osa maahanmuuttajien henkilölomakkeista sisältää yleensä kaksi ammattia: talonpoika ja työläinen (*rabotnik*). Jälkimmäinen ammattinimike viittaa hyvin moniin ruumiillisen työn aloihin. Näiden lisäksi rekistereistä on löydettävissä muutamia poikkeuksia, kuten lupien myöntäminen kapakoiden ja valokuvastudioiden perustamiseen. Esimerkiksi ilomantsilainen Matvei Sivonen sai vuonna 1882 luvan perustaa kapakan Lotinapellon kihlakunnan Oštan volostin Grišinskaja kylään.³⁶ Salmilaiset Ivan Janis ja Ivan Agonen saivat puolestaan väliaikaiset luvat perustaa valokuvaamoja Aunukseen vuosina 1897 ja 1899.³⁷

Rajan ylittäminen Laatokan Karjalasta Aunukseen oli tavanomaista mutta kontrolloitua. Raja-alueiden asukkaat ylittivät rajan kuitenkin helposti ja tulivat töihin, markkinoille tai tapaamaan sukulaisia molemmilta puolilta rajaa. Siksi voidaan olettaa, että kaikki Aunukseen tulevat suomalaiset eivät seuranneet virallista polkua ja hakeneet passia lyhyttä eikä välttämättä edes pidempää oleskelua varten. Katovuodet kuitenkin työnsivät normaalia enemmän ihmisiä maantielle, ja työnhaku uudessa paikassa ei johtanut toivottuun tulokseen. Osa työnhakijoista joutui toivottomaan tilanteeseen ja oli pakotettu jatkamaan matkaansa. Näissä tilanteissa ihmisillä ei ollut mahdollisuutta uudistaa passiaan eikä palata kotiin, mitä toistuvasti kommentoitiin huolestuneina suomalaisissa sanomalehdissä.³⁸

Muun muassa vuodelle 1868 ajoittunut tapaus ”kerjäävien suomalaisten lähettamisestä kotiin Petroskoista” herätti viranomaisten ja lehdistön huomion. Tämä näkyy Aunuksen kuvernööri Juli Arsenjevin kirjelmästä Petroskoin poliisipäällikölle ja Petroskoin kihlakunnan päällikölle:

*Ottaen huomioon valtavan suomalaisten tulvan Petroskoihin, jotka tulivat ilman passia, ilman tarkoitusta ja toivat kaupunkeihin vain loisimista, kerjäämistä ja erilaisia sairauksia, käsken teitä nyt alkaa karkottaa kerjääviä ja vaeltelevia suomalaisia heidän kotiseudulleen.*³⁹

Kirjelmä sisältää luettelon 111 ihmisestä, joista suurin osa oli Viipurin maalaiskunnasta ja oli liikkeellä perheineen.⁴⁰ Arsenjevin viestissä puhutaan tarpeesta koota heidät 40–50 hengen seurueisiin, jakaa heille ruokaa ja lähettää poliisin saattamana lähimpään Suomen rajakylään.⁴¹

Suomesta tulevien työtä etsivien siirtolaisten määrä lisääntyi 1870-luvun aikana. *Pietarin Sanomien* mukaan pienestä Mätysovan kylästä (Kartta 1) tuli yhtäkkiä 700 suomalaisen keskus. Myös Voznesenjessa asui 330 suomalaista ja Vytegrassa 260 suomalaista.⁴² Tilanne selittyy sillä, että Syvärijoesta, jolla varrella Mätysova ja Voznesenje sijaitsevat, oli tullut tärkeä liikenneväylä. Jokea myöden seilasi useita tuhansia laivoja kesän aikana. Sahoilla työskentelystä ja laivojen lastaamisesta oli muodostunut suomalaisille tärkeä kausitulo. Sama tilanne oli lähellä Vytegraa, jossa oli useita sahoja.⁴³ Lisäksi Vytegra oli osa tärkeää Kaspianmeri-Volga-Rybinsk-Ääninen-Laatokka-Pietari-viljankuljetusreittiä. Se takasi seudun viljavarannon myös huonoina satovuosina.⁴⁴

Näissä tapauksissa kyse oli pääasiassa kausityöntekijöistä, jotka muuttivat Aunuksen kuvernementtiin lyhytaikaista työtä varten ja palasivat takaisin Suomeen sesongin loputtua. Suomalaislehdet olivat huolestuneita luterilaisten suomalaisten henkisestä tilasta. Ei ole sattumaa, että *Pietarin Sanomien* esitellessä seudun väestöä, kirjattiin ylös myös luterilaisen asutuksen etäisyys Petroskoissa sijainneesta luterilaisesta pappilasta.⁴⁵

Raskas keisariajan byrokratia

Ensimmäinen ehto töihin ja vakituiseen asuinpaikkaan muuttaville oli ajantasainen passi, jonka voimassaoloaika vaihteli yleensä kuudesta kuukaudesta vuoteen. Passi haettiin Venäjän kuvernementeissa poliisiviranomaisilta. Suomalaisille Venäjän passit myönnettiin Suomen passivirastosta Pietarissa. Käytännössä siirtolainen saapui Venäjälle niin sanotulla maaherrapassilla, joka vaihdettiin Suomen passivirastossa oleskelupassiin. Pääehto passin saamiselle oli verovelkojen puuttuminen.⁴⁶

Voimassa oleva passi antoi mahdollisuuden hakea työtä ja asuntoa tilapäistä muuttoa varten, mutta pysyvään asuinpaikkaan muuttaminen vaati myös muuttokohteeksi valitun paikallisen yhteisön suostumuksen (*prigovor*).⁴⁷ Maaseudulle muuttamisen tapauksissa suostumuksen myönsi kyläneuvosto. Se oli ruohonjuuritason hallintoelin ja suoritti paikkakunnallaan hallinto-, vero- ja poliisitehtäviä. Se myös puolusti jäsentensä etuja valtion viranomaisten edessä. Kyläyhteisön yhteisellä vastuulla oli verojen maksaminen. Lisäksi kyläyhteisö jakoi maata sekä säänteli kolmivuoroviljelyä, kylvö-, sadonkorjuu- ja heinäntekoajoja, millä oli erityisen tärkeä merkitys vallinneen sarkajakojärjestelmän vuoksi.⁴⁸ Kyläyhteisön omistuksessa oleva maa-alue oli rajallinen, ja sen vuoksi uuden jäsenen tai jäsenten ottaminen kylään oli haastavaa. Uusilla jäsenillä oli mahdollisuus liittyä yksittäiseen perhetalouteen, ottaa haltuunsa vapautunut maapalsta tai – harvemmin tosin – hakea uutta maapalstaa, mikäli kyläyhteisö oli laajentanut aluettaan.⁴⁹

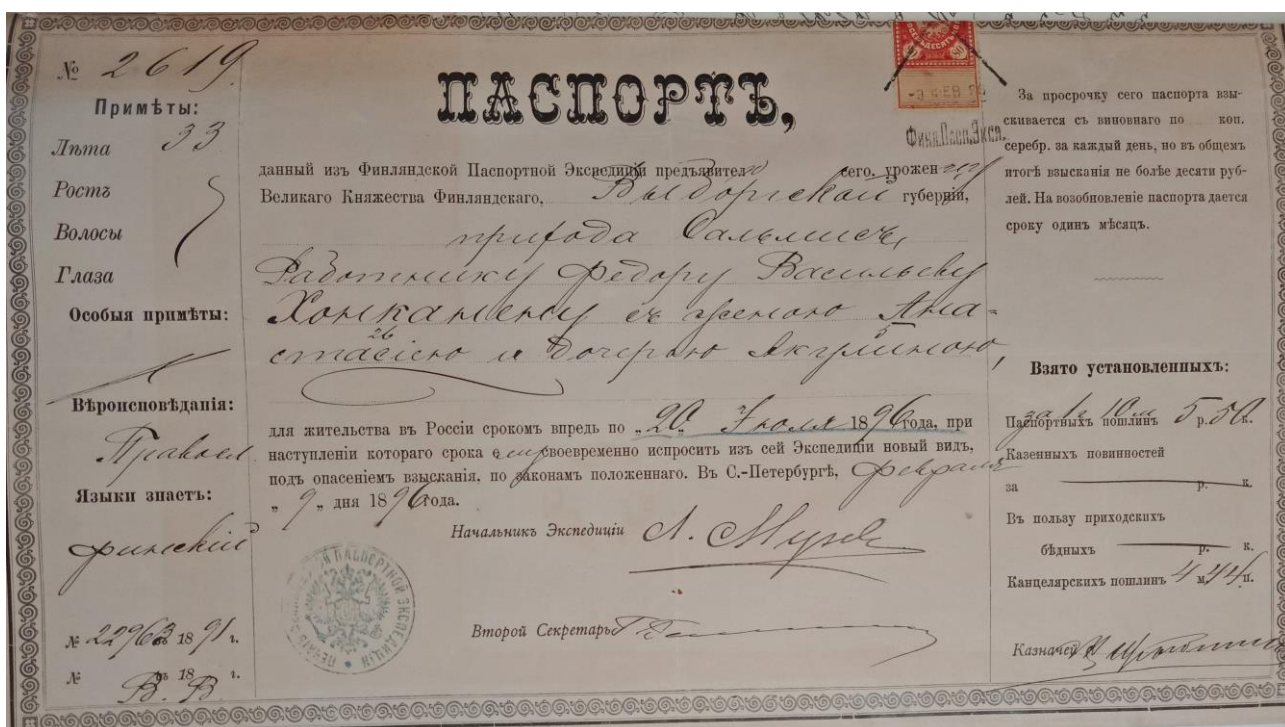
Venäjän keisarikunnan kaupunkien itsehallinto taas jaettiin kyseisenä aikana säätyihin: porvareihin, kauppiaisiin ja aateliin. Muutto kaupunkiin vaati paikallisen kauppiaan tai porvariston muodostaman seuran hyväksynnän, joka koski myös kaupunkiin muuttaneita työläisiä. Vuonna 1866 porvariston niin sanottu pikkuvero korvattiin kiinteistöverolla, ja lisäksi porvariston muodostaman seuran jäsenet maksoivat julkisia maksuja.⁵⁰ Näiden seikkojen vuoksi kaupunkiin muuttamiseen liittyi enemmän taloudellisia velvoitteita kuin maalle muuttoon. Toisaalta muutto kaupunkiin ei välttämättä merkinnyt siteiden katkeamista maaseutuun, vaan kaupunkiin porvariksi hyväksytyt saattoi jatkaa maanviljelystä.⁵¹

Passin ja yhteisön myönteisen päätöksen saamisen jälkeen siirtolainen lähetti asiakirjat Aunuksen valtiokonttoriin, joka käsitteli asiaa useita kuukausia. Aunuksen valtiokonttorin asiakirjojen analysointi osoittaa, että kielteisten päätösten osuus oli vähäinen, noin 6 %. Kielteisen päätöksen syyt olivat pääosin teknisiä: kyläyhteisön tai porvarillisen seuran suostumus tai leima uupuivat tai hakijan passi oli vanhentunut. Esimerkiksi salmilaisen Fjodor Kononovin perhe sai kielteisen päätöksen syyskuussa 1896, koska perheen passin oli myöntänyt Viipurin kuvernööri eikä Suomen passivirasto Pietarissa. Asia korjattiin ja huhtikuussa 1897 Kononovin perhe sai myönteisen päätöksen.⁵²

Kaikilla ei ollut mahdollisuutta siirtyä Suomesta rajan yli. Muutto Venäjälle oli nimittäin melko kallista tavallisille verovelvollisille. Passimaksut vaihtelivat 1880–1890-luvuilla 1,5–4,5 ruplan välillä ja olivat muiden pakollisten maksujen kanssa keskimäärin hieman alle 4 ruplaa.⁵³ Ottaen huomioon vielä muut kulut, olivat muuttokustannukset yhtä suuret kuin talonpoikaisperheen Aunuksen

kuvernementissa maksama vuotuinen vero.⁵⁴ Passi myönnettiin ”perheen päälle”, avioliitossa elävien osalta hän oli aina mies. Lisäksi passissa mainittiin vaimon ja lasten sekä joskus lastenlasten nimet ja iät. Miehen kuoltua passi myönnettiin hänen leskelleen, kuten esimerkiksi 49-vuotiaalle Darja Ivanovalle, joka muutti Impilahdelta Viteleen lastensa – 11-vuotiaan Evfimijan, 15-vuotiaan Varvaran, 19-vuotiaan Vasilin, 29-vuotiaan Simeonin sekä Simeonin 30-vuotiaan vaimon Agafian ja heidän tyttärensä Olga – kanssa.⁵⁵ Toinen esimerkki kertoo kolmen sukupolven Lehikoisten perheen muuttamisesta Pielisjärveltä Nekkulin volostiin. 65-vuotiaan isännän Johan Lehikoisen aikuisilla pojilla, 28-vuotiaalla Johanilla (Juhanilla) ja 28-vuotiaalla Matsilla (Matilla) oli omat passinsa omille perheilleen.⁵⁶ Ivanovan perhe maksoi vuoden verot mukaan lukien muutostaan 6 ruplaa ja Lehikoisten perhe noin 12 ruplaa kolmesta passista.

Kuva 1. Fjodor Honkasen väliaikainen passi 9.2.1896. F. 4, Op. 6, Sv. 60, D. 69. NARK.

Kuvassa 1 on tyypillinen Pietarin Suomen passiviraston myöntämä passi. Asiakirjan keskiosassa on merkitty passin omistaja, Viipurin läänin Salmin seurakunnasta kotoisin ollut työläinen Fjodor Vasiljev Honkanen, hänen vaimonsa 26-vuotias Anastasija ja 5-vuotias tytär Akulina. Passi myönnettiin ajalle 9.2.–20.7.1896. Asiakirjan vasemmassa reunassa on tietoa, että Honkanen oli 33-vuotias, ortodoksi ja puhui suomea. Hakijan ulkoisia piirteitä (pituus, hiusten ja silmien väri) koskeva osio on jätetty täyttämättä, mikä oli yleistä. Asiakirjan oikeassa reunassa on kirjoitettu, että passi- ja toimistomaksut olivat yhteensä 9 ruplaa 94 kopeekkaa.⁵⁷

Ylirajainen perhemuutto

On syytä lähdekriittisesti muistuttaa, että suomalaisten muuttotiedot Aunuksen ovat melko niukkoja ja sisältävät harvoin tietoa siitä, kenen luo tai minkä nimiseen perheeseen siirtolainen muutti. Hajanaisten tietojen perusteella on kuitenkin mahdollista saada tietoja joidenkin siirtolaisten ja heidän uuden asuinpaikkansa asukkaiden perhesiteistä.

Sidoksen syntymisen ja muuton perusteena oli useimmiten avioliitto. Historioitsija Tapio Hämysen mukaan Raja-Karjalan⁵⁸ ja Aunuksen Karjalan ylijarjaisilla avioliitoilla oli pitkät juuret. Vuosina 1880–1918 Impilahden, Salmin ja Suojärven ortodoksiseurakunnissa solmituista avioliitoista 332:ssa eli vajaassa kymmenesosassa toinen puoliso oli Venäjän puolelta. Salmassa 75 % kaikista kyseisistä avioliitoista solmittiin Aunuksen Karjalan rajakylistä – Vitelestä, Tulemajärveltä ja Vieljärveltä – kotoisin olevien kanssa.⁵⁹ Samaa suuntausta todistaa Karjalan tasavallan kansallisarkistossa olevat luettelot Salmin seurakunnasta muuttaneista morsiamista.⁶⁰

Kun analysoidaan käytössä olevaa 191 siirtolaisuustapausta, huomataan, että ainakin 19 suomalaista (10 %) muutti Aunuksen avioliiton takia. Hämysen mukaan taloudellinen tilanne Aunuksen Karjalassa oli monella tapaa samanlainen kuin Raja-Karjalassa, ja avioliittoon hakeutuvat olivat useimmiten taloudellisesti yhdenvertaisia. Monissa tapauksissa voidaan puhua avioliiton solmimisesta vanhempien suostumuksella.⁶¹

Perhe- ja sukulaissiteet olivat tärkeä muuttoa ohjaava tekijä. Esimerkiksi nuoripari saattoi palata Suomesta Aunuksen Karjalaan vaimon tai aviomiehen lapsuudenkotiin. Suomalaiset miehet taas näyttävät menneen melko usein naimisiin rajan toisella puolella asuneiden leskien tai leskien tyttärien kanssa. Esimerkiksi 41-vuotias Ignati Harškom⁶² muutti 22-vuotiaan vaimonsa Anastasijan ja pikkuisen Olgan kanssa vuonna 1898 Suojärven seurakunnasta Tulemajärven volostin Saaremäen kylään kuolleen appensa omistamalle maatilalle.⁶³ Vuonna 1882 24-vuotias Taras Trofimov muutti Suojärven seurakunnasta ”kuolleen talonpojan Stepan Vasiljevin maapalstalle” ja meni naimisiin tämän lesken Jekaterinan kanssa.⁶⁴ Samana vuonna Wilhelm Kakkonen meni naimisiin talonpojan lesken Melanian kanssa, muutti Ilomantsin seurakunnasta Porajärven volostin Klyyssinvaaralle ja ”astui kotitaloutensa johtoon”.⁶⁵ Kuten edellä todettiin, muutto kylään ei ollut mahdollista ilman kyläneuvoston hyväksyntää, joten kyseinen kyläyhteisö oli ilmeisen halukas saamaan isännän jatkamaan viljelystä.

46

Vävyn adoptio perheeseen oli toinen muuttomuoto. Tällaisia tapauksia oli 191 henkilöä käsittävässä muuttoaineistossani kymmenkunta (5 %). Esimerkiksi vuonna 1907 Vitelen volostin Rabalan kylän 46-vuotias talonpoika Aleksei Loginov adoptoi 34-vuotiaan vävynsä Nikolai Partasen, joka muutti Impilahdelta 25-vuotiaan vaimonsa Pelagejan ja pariskunnan tyttövauvan Klavdijan kanssa Rabalaan.⁶⁶ Vuonna 1901 puolestaan Pelageja Kondratjeva adoptoi vävynsä Eskil Pikkaraisen, joka muutti vaimonsa Evdokijan ja lastensa Mihailin ja Anastasijan kanssa Kuhmoniemeltä Vitelen volostiin.⁶⁷

Vävyn adoptio ei ollut tyyppistä vain Aunuksen kuvernementissa, vaan koko Venäjällä. Kuten venäläinen sosiologi Teodor Shanin on huomauttanut, tyyppinen talonpojan talous 1800-luvulla Venäjällä koostui kahden tai kolmen miessukupolven verisukulaisista vaimoineen. Tärkeintä ei kuitenkaan ollut sukulaisuuden aste, vaan osallistuminen perhetalouden elämään. Siihen kuului perheenpään patriarkaalisesta vallan alaisuudessa eläminen, tiivis yhteistyö jokapäiväisessä työssä ja ”yhteinen lompakko”. Siksi avioliiton tai adoption kautta talouteen saapunut henkilö (vävy) katsottiin perheen täysjäseneksi ja hän sai myös omistusoikeudet taloon tai osaan siitä. Sitä vastoin poikaa, joka erosi vanhemmistaan ja alkoi elättää itsensä, pidettiin ulkopuolisena, ”muukalaisena” tai ”hukkapalana”.⁶⁸

Raja-Karjalasta Aunuksen Karjalaan muuttoa perhesiteen perusteella – oli se sitten avioliitto, perheenyhdistäminen tai vävyn adoptio – voidaan kutsua *perhesiirtolaisuudeksi*. Uudelta kyläyhteisön jäseneltä edellytettiin sukuyhteyden lisäksi osaamista maataloustöissä ja kylässä puhutun kielen, useimmiten karjalan, taitoa. On syytä huomata, että noin puolet siirtolaisista Suomen suuriruhtinaskunnasta Aunuksen Karjalaan oli kotoisin Raja-Karjalasta. Vaikka muuttajat siirtyivät raskaan byrokratian kautta Suomen suuriruhtinaskunnasta Venäjän keisarikunnan alueelle, erot

kulttuurissa, elinkeinoissa, kielessä olivat ehkä minimaalisia, mikä todennäköisesti helpotti muuttopäätöksen tekemistä.

Sosiaalinen profiili

Tässä tutkimuksessa tarkasteltava maahanmuuttajien kokonaismäärä on suhteellisen vähäinen, 356 henkilöä, eikä siinä todennäköisesti ole kaikkia Suomesta Aunuksen kuvernementtiin 1880–1900-luvulla muuttaneita siirtolaisia, koska kaikkia kausityöläisiä ei merkitty tilastoihin. Tämän aineiston perusteella tiedetään kuitenkin, että Aunukseen muuttaneiden siirtolaisten joukossa sukupuolten edustus oli melko tasainen, naisia oli hieman enemmän kuin miehiä (Taulukko 1). Suunnilleen sama tilanne oli yleisesti Pietariin muuttaneiden kohdalla: 1860-luvulla naiset olivat vähemmistönä, mutta vuosina 1876–1890 heidän osuutensa nousi 60 prosenttiin. Engman selittää ilmiötä sillä, että Pietarista oli tullut tärkeä avioliittomarkkina-alue naispuolisille siirtolaisille.⁶⁹ Amerikkaan muuttaneiden joukossa osuudet olivat erilaiset: lähes kaksi kolmasosaa siirtolaisista oli miehiä.⁷⁰

Taulukko 1. Suomesta Aunuksen kuvernementtiin, Pietariin ja Pohjois-Amerikkaan muuttaneet suomalaiset sukupuolen mukaan 1882–1904.

	Aunuksen kuvernementti 1882–1908		Pietari 1891–1892		Pohjois-Amerikka 1900–1904	
	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%
Sukupuoli						
Miehiä	165	46	302	40	47 184	64
Naisia	182	51	462	60	26 842	36
Tuntematon	9	3	-	-	-	-
Yhteensä	356	100	764	100	74 026	100

Lähteet: Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK; Engman, S:t Petersburg och Finland, 241; Kero, Suomen siirtolaisuuden historia, 64; Pohjois-Amerikka käsittää muutot Yhdysvaltoihin ja Kanadaan.

On syytä korostaa, että viralliset tilastot eivät aina olleet tarkkoja: ”passiaineisto on suhteellisen luotettava lähde”, toteaa Engman. Siirtolaistilastot perustuivat passitietoihin, eikä niissä ole otettu huomioon ilman asiakirjoja muuttaneita. Virkamiesten huolimattomuus saattoi johtaa siihen, että passin haltija saattoi päätyä siirtolaislistoille useammin kuin kerran. Lisäksi osa passin ottaneista ei lähtenytkään matkalle.⁷¹

Keski-ikältään Aunuksen kuvernementtiin, Pietariin sekä Yhdysvaltoihin ja Kanadaan muuttavat eivät juurikaan eronneet toisistaan. Siirtolaisten keskimääräinen ikä vaihteli 21 ja 27 vuoden välillä muuttoajankohdasta ja sukupuolesta riippuen. Muuttajaryhmien ikäprofiilit erosivat huomattavasti toisistaan.⁷² Amerikan siirtolaisista 15–34-vuotiaat muodostivat suurimman ryhmän (69 %) ja Pietariin lähteneistä heidän osuutensa oli vieläkin suurempi (78 %). Sen sijaan 15–34-vuotiaiden osuus Aunuksen kuvernementtiin muuttaneista oli alle puolet vähemmän eli vain 34 % (Taulukko 2). Aunukseen muuttaneiden ikäjakauma suhteessa Pietariin ja Amerikkaan muuttaneista eroaa silläkin tavalla, että 0–14-vuotiaiden lasten ryhmä oli vähän enemmän kuin 25 %. Amerikkaan muuttaneiden osalta heidän osuutensa oli vain 9 % ja Pietariin muuttaneiden joukossa vieläkin vähäisempi (6 %).⁷³

Taulukko 2. Suomesta Aunuksen kuvernementtiin, Pietariin ja Pohjois-Amerikkaan lähteneet suomalaiset ikäryhmittäin 1882–1908.

	Aunuksen kuvernementti 1882–1908		Pietari 1891–1892		Pohjois-Amerikka 1905	
	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%
Ikä						
0–14	99	28	46	6	1 367	9
15–34	121	34	597	78	10 930	69
35–49	59	16	94	12	1 159	7
50–	21	6	26	3	156	1
Tuntematon	56	16	1	1	2 225	14
Yhteensä	356	100	764	100	15 837	100 ⁷⁴

Lähteet: Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK; Engman, S:t Petersburg och Finland, 241; Kero, Suomen siirtolaisuuden historia, 50.

Näiden tietojen perusteella on pääteltävissä, että suurin osa Aunuksen kuvernementtiin muuttajista suomalaisista oli perheellisiä. Todellakin, vain 22 henkilöä 356:sta (6 %) oli yksittäisiä siirtolaisia (Taulukko 3). Yksin muuttaneista kolmannes oli naisia.⁷⁵ Vuonna 1882 Pohjois-Amerikkaan muuttaneiden suomalaisten joukossa yksin muuttajien osuus oli huomattavan suuri (79 %). Vuonna 1905 heidän osuutensa oli vieläkin suurempi (83 %). On toki huomioitava, että yksin muuttaneet eivät välttämättä olleet perheettömiä. Aunuksen kuvernementtiin muutettiin kuitenkin selkeästi useammin perheen kanssa. Myös Pietariin muuttaneiden joukossa yksin muuttajien osuus vuosina 1891–1892 oli hyvin korkea (80 %).⁷⁶

48

Taulukko 3. Suomesta Aunuksen kuvernementtiin, Pietariin ja Pohjois-Amerikkaan lähteneet suomalaiset perhesuhteiden mukaan 1882–1908.

	Aunuksen kuvernementti 1882–1908		Pietari 1891–1892		Pohjois-Amerikka 1905	
	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%
Perhesuhde						
Perhesiirtolaisia	334	94	161	17	2 676	17
Yksittäissiirtolaisia	22	6	763	80	13 161	83
Lesket ja eronneet	-	-	26	3	-	-
Yhteensä	356	100	950	100	15 837	100

Lähteet: Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK; Engman, S:t Petersburg och Finland, 238; Kero, Suomen siirtolaisuuden historia, 59.

Muuttoliikettä Pohjois-Amerikkaan koskevan taulukon sarakkeessa yksityissiirtolaisia olivat aikuisia, jotka matkustivat yksin. Tämä tosiasia ei kuitenkaan tarkoita, etteikö heillä olisi ollut perhettä. Kero osoittaa, että osa siirtolaisista matkusti Pohjois-Amerikkaan ”palasina” eli yleensä ensin lähti isä ja sitten äiti lasten kanssa. Keron laskelmien mukaan Amerikkaan lähteneiden perhesiirtolaisten todellinen osuus vuonna 1905 oli noin kolmannes kokonaismäärästä.⁷⁷

Aunuksen kuvernementtiin muuttoliikkeen tärkein erityispiirre oli perhesiirtolaisuus. Siirtolaisuus Pohjois-Amerikkaan oli pääosin naimattomien nuorten miesten liikettä ja muuttoliike Pietariin taas naimattomien nuorten naisten siirtolaisuutta. Sen sijaan suomalaissiirtolaiset muuttivat

Aunuksen kuvernementtiin perheineen tai perustivat perheen paikan päällä, jolloin muuton syynä oli avioliitto.

Yksi 1800-luvun muuttoliikkeen pääsuunnista oli muutto maaseutupaikkakunnilta kaupunkiin.⁷⁸ Tässä tutkimuksessa käytetyt lähteet eivät anna selkeää vastausta kysymykseen, oliko suomalaisten muuttoliike Aunuksen Karjalaan osa tätä kehitystä. Passit ja hakemukset sisältävät vain tietoja maakunnista ja seurakunnista, joten niiden perusteella on useimmiten mahdotonta määrittää, oliko muuttaja tulossa kaupungista vai kylästä. Toisaalta se tiedetään, että siirtolaisista 50 % muutti kaupunkiin (pääasiassa Petroskoihin), 44 % maaseudulle ja kuudessa prosentissa tapauksista määränpää oli epäselvä.⁷⁹ Suomalaisten muuttoliike vaikutti Karjalan kaupunkiasukkaiden määrän kasvuun, ja kaupunkikohteet olivat suomalaisille siirtolaisille houkuttelevimpia kuin maaseutukohteet.

Kaksi muuta tärkeää Aunuksen muuttajiin liittyvää erityispiirrettä olivat heidän uskontonsa ja kielensä. Suurin osa maahanmuuttajista tuli Viipurin (57 %) ja Kuopion (20 %) lääneistä. Yksittäisistä seurakunnista eniten muutti väkeä itärajan yli läheisistä Suojärven, Salmen, Impilahden ja Suistamon pitäjistä, joissa ortodoksinen väestö oli enemmistönä.⁸⁰ Siksi ei ole yllättävää, että passinhaltijoista valtaosa (55 %) oli ortodokseja, luterilaisia heistä oli vain 22 %.⁸¹

Väestönlaskennan mukaan tuohon aikaan ainoastaan 12 % äidinkielenään suomea puhuvista suomalaisista oli ortodokseja,⁸² ja he asuivat pääosin itäisellä rajaseudulla. Muuttajien kirkkokunta ei määrittänyt muuttokohdetta, vaan sekä ortodoksit että luterilaiset sijoittuivat maaseudulle ja kaupunkiin. Maahanmuuttajien passeissa mainitaan vain kaksi kieltä, suomi ja venäjä, ja suurin osa maahanmuuttajista osasi molempia kieliä. Karjalan kieltä ei koskaan mainittu, mikä ilmeisesti vastasi Venäjän keisarikunnan ajan henkeä, jolloin karjalaa ei pidetty mainitsemisen arvoisena kielenä.

Kuva 2. Karjalan tyttö ja lapsi. 1901. A-1, 58. NARK.

Johtopäätökset

Suomalaisten muuttomotiivit Aunuksen kuvernementtiin Venäjän Karjalaan 1800–1900-lukujen taitteessa eivät olleet erityisiä, vaan ne johtuivat pääasiassa taloudellisista työntekijöistä, kotipaikkakuntien työttömyydestä ja katovuosien nälänhädästä. Aunuksen muutto ei sovi klassiseen työntö-veto-teoriaan, koska Aunus ei ollut taloudellisesti erityisen poikkeava alue lähtevien kotiseutuun nähden. Maatalouden vaikeita olosuhteita ja suurten teollisuuskeskusten uupumista tuskin voidaan pitää houkuttelevina maahanmuuttajille. Poikkeuksena oli 1860- ja 1870-lukujen työvoimaperäinen muutto

Syvärin alueelle, mikä oli tilapäinen ilmiö. Suuressa kuvassa Venäjälle muuttoa hallitsi teollistuva ja kasvava Pietari.

Kuitenkin osa suomalaisista valitsi Pietarin sijaan läheisen Aunuksen, vaikka sekään ei ollut aivan halpaa eikä helppoa. Suomalaisten muuttaminen Aunuksen kuvernementtiin oli monivaiheinen byrokraattinen prosessi, joka edellytti useiden ehtojen täyttymistä. Niistä ensimmäinen oli hakijan vakavaraisuus eli käytännössä verovelkojen puuttuminen. Toiseksi uuden asuinpaikan saamiseksi Aunuksen kuvernementtiin hakijan tuli hankkia väliaikainen, niin sanottu maaherranpassi Suomessa, vaihtaa se Suomen passivirastossa Pietarissa, saada vastaanottavan paikallisen yhteisön suostumus, maksaa passi- ja postikulut ja toimittaa kaikki asiakirjat alueelliseen valtiokonttoriin. Jonkin kohdan noudattamatta jättäminen oli useimmiten syytä luvan epäämiseen.

Maaseudulle muutto tapahtui useimmiten perhesiteiden perusteella. Avioliitto oli yleisin muuttoperuste. Näin tapahtui etenkin silloin, kun suomalaisnaiset muuttivat Aunuksen Karjalaan naimisiin tai kun suomalaismiehet menivät naimisiin aunukselaisten leskien kanssa. Arkaainen talonpoikayhteisö hyväksyi harvoin ulkopuolisia jäsenikseen, mutta toisaalta se huolehti siitä, etteivät maatalousmaat jäisi viljelemättä ja että niiden omistajat maksaisivat verot ajallaan. Näin rajakarjalaiset, joiden kanssa aunukselailla oli ollut tiiviit taloudelliset ja aviolliset siteet vanhastaan olemassa, ottivat paikkansa aunukselaissa talonpoikaisyhteisöissä. Suomalaisten muuttoa Aunuksen kuvernementtiin voidaan nimittää *perhesiirtolaisuudeksi*, joka usein, mutta ei aina, perustui yllärajaiseen kulttuuriin, kieleen ja uskontoon. Tässä tutkimuksessa tuotettu käsite perhesiirtolaisuus on lähellä sitä, mitä Lucassen ja Lucassen ovat kutsuneet muuttoliikkeeksi yhteiseen kulttuuritilaan tai muuttoliikkeeksi kotiyhteisöön.⁸³

Lähdeaineistossani tiedot Aunuksen kaupunkimaisiin yhteisöihin muuttaneista suomalaisista ovat vähemmän informatiivisia. Lähteet eivät yleensä sisällä tietoja perhesiteistä tai muista muuton syistä. Eroa kyläyhteisöön ja kaupunkiin muuttamisen välillä voidaan havainnollistaa saksalaisen sosiologin Ferdinand Tönniesin klassisen esimerkin avulla. Tönnies on ehdottanut termien *Gemeinschaft* ja *Gesellschaft* käyttöä, joista ensimmäinen tarkoittaa pienempää yhteisöä tai yhteisötyyppiä ja toinen yhteiskuntaa.⁸⁴ Siten arkaainen kyläyhteisö, jolla oli vahvat perhesiteet, yhteinen uskonto ja jaetut taloudelliset intressit eli maatalous ja verovastuu, toimi yhteisötyyppinä. Kaupunki sen sijaan oli moderni yhteiskunta, joka otti kaikentyyppisiä siirtolaisia vastaan, jos he olivat tarpeeksi varakkaita. Säätyjenmukainen tulokkaiden valinta merkitsi kaupunkien säätyjaon ylläpitämistä, joskin se alkoi purkautua vähitellen 1900-luvulle siirryttäessä.

Aunukseseen siirtyneiden muuttajien kohtaloista muuton jälkeen tiedetään vain vähän. Karjalan tasavallan Kansallisarkiston kokoelmat eivät sisällä tietoja siitä, kuinka moni heistä palasi takaisin. Petroskoissa ja Aunuksessa oli luterilaisia yhteisöjä, mutta tietoja niiden toiminnasta on vähän. Paikallislehdet eivät esimerkiksi kirjoittaneet yhteisöistä tai siirtolaisista mitään eivätkä heikosti kirjoitustaitoa omaavat maahanmuuttajat itse jättäneet kirjallisia jälkiä itsestään. Sama ongelma oli tyypillinen maaseudulle muuttaneilla siirtolaisilla. Yksinomaan Aunuksen kihlakunnassa, jossa asui eniten suomalaisia, he olivat hajallaan eri kylissä eivätkä perustaneet omia siirtokuntiaan. Sen vuoksi voidaan olettaa 1800- ja 1900-lukujen vaihteen Aunuksen siirtolaisten assimiloituneen nopeasti, toisin kuin Pohjois-Amerikan tai Pietarin suomalaisten osalta, joilla oli lukuisia omia julkaisuja ja kansalaisjärjestöjä. Voimakas ja nopea assimilaatio kielii yhteisestä yllärajaisesta kulttuurialueesta.

* Käsillä oleva tutkimus on osa Sortavala-säätiön rahoittamaa ja professori Maria Lähteenmäen Itä-Suomen yliopistossa johtamaa tutkimushanketta, jossa tutkijoina ovat kirjoittajan lisäksi FT Sinikka Selin ja FM Taru-Tuija Hyykky. Lisäksi kiitän FT Ilja Solomeštšia ja Erika Styfiä sekä artikkelin vertaisarvioijia arvokkaista kommentista ja ehdotuksista.

¹ Kysymys Suomen alamaisuudesta oli kiistanalainen. Esimerkiksi Suomen kenraalikuvernööri Nikolai Bobrikov kirjoitti vuonna 1900 Suomen ministerivaltiosihteerille Vjatšeslav von Plehwelle, että ”lain mukaan ei ole olemassa erityistä Suomen alamaisuutta”. Suomen kenraalikuvernööri Suomen ministerivaltiosihteerille. 10.10.1900. Fb:33 II osaston aktit, II 4, Kenraalikuvernöörin kanslian arkisto (KKK), KA.

² Max Engman, *Suomalaiset Venäjällä. Läbdeopas* (Helsinki: Kansallisarkisto, 2004), 47.

³ Max Engman, ”Migration from Finland to Russia during the Nineteenth Century,” *Scandinavian Journal of History* 3 (1978): 177.

⁴ Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino & J. Edward Taylor, ”Theories of International Migration: A Review and Appraisal,” *Population and Development Review*, Vol. 19, No. 3 (1993): 433–434; Caroline B. Brettell, ”Perspectives on Migration Theory–Anthropology,” teoksessa *International Handbook of Migration and Population Distribution*, toim. Michael J. White (Dordrecht, Netherlands: Springer, 2016), 43, <https://doi.org/10.1007/978-94-017-7282-2>.

⁵ Douglas S. Massey, ”A Missing Element in Migration Theories,” *Migration Letters* 12 (3) (2015): 282; Hein de Haas, ”A Theory of Migration: The Aspirations-Capabilities Framework,” *Comparative Migration Studies* 9:8 (2021): 12–13, <https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4>.

⁶ De Haas, ”A Theory of Migration,” 6–7; Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino ja Taylor, ”Theories of International Migration,” 450–451.

⁷ Brettell, ”Perspectives on Migration,” 59.

⁸ Massey, ”A Missing Element,” 281.

⁹ Hein de Haas, Stephen Castles & Mark J. Miller, *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (New York: The Guilford Press, 2020), 43, 62–64; de Haas, ”A Theory of Migration,” 5–6, 17–22, 31.

¹⁰ Jan Lucassen & Leo Lucassen, ”Measuring and Quantifying Cross-Cultural Migrations: An Introduction,” teoksessa *Globalising Migration History: The Eurasian Experience (16th–21st Centuries)*, toim. Jan Lucassen & Leo Lucassen (Leiden: Brill, 2014), 11, <https://doi.org/10.1163/9789004271364>.

¹¹ Nancy L. Green, ”The Comparative Method and Poststructural Structuralism: New Perspectives for Migration Studies,” *Journal of American Ethnic History* Vol. 13, No. 4 (1994): 6–7; Nancy Foner, *In a New Land: a Comparative View of Immigration* (New York: New York University Press, 2005), 2–4.

¹² Max Engman, *S:t Petersburg och Finland: migration och influens 1703–1917* (Helsinki: Finska Vetenskaps-Societeten, 1983); Engman, *Suureen itään. Suomalaiset Venäjällä ja Aasiassa* (Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 2005).

¹³ Tapio Hämynen, *Liikkeellä leivän tähden: Raja-Karjalan väestö ja sen toimeentulo 1880–1940*, Historiallisia tutkimuksia 170 (väitöskirja, Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 1993).

¹⁴ Martti Ruutu, *Suomesta 1800-luvulla siirtyneet luterilaiset Aunuksessa* (Helsinki: Suomen Kirkkohistoriallinen Seura, 1936).

¹⁵ Engman, *Suomalaiset Venäjällä*, 46–47.

¹⁶ *Pervaja vseobščaja perepis naselenija Rossijskoj imperii 1897 g. XVII. Olonetskaja gubernija II* (Sankt-Peterburg: Izdanije tsentralnogo statističeskogo komiteta ministerstva vnutrennih del, 1900).

¹⁷ *Spiski naseleennyh mest Rossijskoj imperii, sostavlennyje i izdavyemyje Tsentralnym statističeskim komitetom Ministerstva vnutrennih del. Vyp. 27. Olonetskaja gubernija* (Sankt-Peterburg: Izdanije tsentralnogo statističeskogo komiteta ministerstva vnutrennih del, 1879).

¹⁸ Aunuksen valtiokonttorin historiallinen selvitys, F. 4 (Aunuksen valtiokonttori), Op. 1, NARK.

¹⁹ Petroskoin kihlakunnan poliisipäällikkö Aunuksen kuvernöörille Nikolai Pisareville, joulukuu 1848, F. 1 (Aunuksen kuvernöörin toimisto), Op. 1, Sv. 8, D. 4, NARK.

²⁰ Poventsan kihlakunnan vt. päällikkö Aunuksen kuvernöörille Nikolai Pisareville, 2.1.1849; Vytegran kihlakunnan päällikkö Aunuksen kuvernöörille Nikolai Pisareville, 25.1.1849; Aunuksen kihlakunnan päällikkö Aunuksen kuvernöörille Nikolai Pisareville, 27.1.1849, F. 1, Op. 1, Sv. 8, D. 4, NARK.

²¹ Sisäministerin huomautukset kuvernementin tilaraportista vuodelta 1847 ja niiden selitykset, F. 1, Op. 1, Sv. 8, D. 4, NARK.

²² Aunuksen kuvernementin väestörakenne uskonnoittain vuodelta 1856, F. 27 (Aunuksen kuvernementin tilastokomitea), Op. 1, Sv. 1, D. 3, NARK.

²³ *Olonetskeje gubernskije vedomosti*, 22.6.1857, 135.

²⁴ Pietarin evankelisluterilaisen konsistori sisäministeriölle, F. 27, Op. 1, Sv. 2, D. 15, NARK.

²⁵ Viktor Birin, *Finny Olonetskoi gubernii* (Petrozavodsk: Karelski nautšnyi tsentr AN SSSR, Institut jazyka, literatury i istorii, 1991), 4–5.

²⁶ ”Suomalaiset Aunuksessa,” *Suomalainen Virallinen Lehti*, 20.6.1866, 267, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/416205?page=3>; ”Aunuksen kuvernementin Lutherin uskoisten suomalaisten väkiluku,” *Pietarin Sanomat*, 12.11.1871, 3, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2049142?page=3>.

- ²⁷ Ruutu, *Suomesta 1800-luvulla siirtyneet*, 18–19; Svetlana Jalovitsyna, *Istorija finnov-ljuteran v Karelii: etnokonfessionalnyi aspekt* (väitöskirja, Petrozavodsk: Petrozavodski gosudarstvennyi universitet, 2002), 51–52.
- ²⁸ *Spiski naselemnyh mest Rossijskoi imperii*, LXXX–LXXXI.
- ²⁹ Aunuksen, Petroskoin, Vytegran, Lotinapellon, Kargopolin, Puudosin ja Poventsan kihlakuntien poliisipäälliköt Aunuksen kuvernementin tilastokomitealle, 1877, F. 27, Op. 1, Sv. 23, D. 3, NARK; ”Dviženije narodonaselenija v Olonetskoi gubernii v 1877 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 10.6.1878, 526.
- ³⁰ *Pervaja vseobščaja perepis I*, 32–33; *Pervaja vseobščaja perepis II*, 38–41, 44–45, 60–61, 94–97.
- ³¹ Birin, *Finny Olonetskoi gubernii*, 2–3; Hämynen, *Liikkeellä leivän tähden*, 51, 85; Pekka Kauppinen, ”Itä-Suomesta Venäjälle. Eräitä piirteitä väestön liikkuvuudesta 1856–1858,” teoksessa *Kahden Karjalan välillä, Kahden Riikin riitamaalla*, Studia Carelica humanistica 5, toim. Tapio Hämynen (Joensuu: Joensuun yliopisto, 1994), 92; Max Engman, *Finljandty v Peterburge* (Sankt-Peterburg: Evropeiski dom, 2005), 166; Engman, *Suureen itään*, 284–285; Jalovitsyna, *Istorija finnov-ljuteran*, 48.
- ³² Rudolf Filippov, *Reforma 1861 goda v Olonetskoi gubernii* (Petrozavodsk: Gosudarstvennoje izdatelstvo Karelskoi ASSR, 1961), 13.
- ³³ Filippov, *Reforma 1861 goda*, 13–25.
- ³⁴ ”Promysly naselenija Olonetskoi gubernii v 1872 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 28.7.1873, 675; ”Promysly gorodskogo i selskogo naselenija Olonetskoi gubernii v 1888 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 1.7.1889, 522; ”Promysly gorodskogo i selskogo naselenija Olonetskoi gubernii v 1891 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 8.8.1892, 641.
- ³⁵ Engman, *Finljandty v Peterburge*, 222–223; Engman, *Suureen itään*, 291.
- ³⁶ Lupa Matvei Sivoselle, 24.12.1882, F. 27, Op. 5, Sv. 4, D. 33, NARK.
- ³⁷ Lupa Ivan Agonille, 20.07.1899, F. 2 (Aunuksen kuvernementin hallitus), Op. 1, Sv. 66, D. 1593; Lupa Ivan Janikselle, 7.10.1897, F. 2, Op. 1, Sv. 63, D. 509, NARK.
- ³⁸ ”Suomalaiset Aunuksessa,” *Suometar*, 12.2.1858, 2, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/425122?page=2>; *Wiborgs tidning*, 28.2.1866, 1, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/1114479?page=1>; ”Suomalaiset Aunuksessa,” *Suomalainen Virallinen Lehti*, 20.6.1866, 267, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/416205?page=3>; *Suomalainen Virallinen Lehti*, 12.5.1869, 306, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/419182?page=2>.
- ³⁹ Juli Arsenjev Petroskoin poliisipäällikölle ja Petroskoin kihlakunnan päällikölle, 15.06.1868, F. 1, Op. 1, Sv. 44, D. 75, NARK.
- ⁴⁰ Luettelo Petroskoista lähetetyistä kerjäläisistä, 1868, F. 1, Op. 1, Sv. 44, D. 75, NARK.
- ⁴¹ Juli Arsenjev Petroskoin poliisipäällikölle ja Petroskoin kihlakunnan päällikölle, 15.6.1868, NARK.
- ⁴² ”Aunuksen kuvernementin Lutherin uskoisten suomalaisten väkiluku,” *Pietarin Sanomat*, 12.11.1871, 3, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2049142?page=3>.
- ⁴³ ”Novyi lesopilnyi zavod v g. Vytegre,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 25.8.1873, 764.
- ⁴⁴ ”O dviženii sudohodstva po rekam i kanalam Mariinskoi sistemy, v navigatsiju 1879 goda,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 9.2.1880, 142; Jalovitsyna, *Istorija finnov-ljuteran*, 49.
- ⁴⁵ ”Aunuksen kuvernementin Lutherin uskoisten suomalaisten väkiluku,” *Pietarin Sanomat*, 12.11.1871, 3, Kansalliskirjaston digitaalinen kokoelma, <https://digi.kansalliskirjasto.fi/sanomalehti/binding/2049142?page=3>.
- ⁴⁶ Engman, *Suomalaiset Venäjällä*, 29–30. Ennen muuttoa maksettavia veroja ei ollut täsmennetty lainsäädännössä. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa verotus oli erilainen jopa Suomen sisällä ja kyse saattoi olla sekä maa- että veroruplan maksamisesta. Joissakin tapauksissa maksamattomat kirkollisverot olivat esteenä Venäjälle muuttamiseen. Fb:33 II osaston aktit, II 1a ja Fb:303 II osaston 5. jaoston aktit, 13, KKK, KA.
- ⁴⁷ *Polnoje sobranije zakonov Rossijskoi Imperii II*, 36 (Sankt-Peterburg: Tipografija II Otdelenija Sobstvennoi E.I.V. Kantselarii, 1863), 162–163.
- ⁴⁸ Boris Mironov, ”Glavnyje sotsialnyje organizatsii krestjanstva, gorodskogo soslovija i dvorjanstva,” *Acta Slavica Iaponica* 16 (1998): 178; David Moon, *The Russian Peasantry. 1600–1930* (Harlow: Routledge, 1999), 199, 207, 230.
- ⁴⁹ Filippov, *Reforma 1861 goda*, 14; Moon, *The Russian Peasantry*, 211–212.
- ⁵⁰ Juri Gontšarov, ”Meštšanskije obščestva v sisteme gorodskogo samoupravlenija Sibiri vtoroi poloviny XIX – natsala XX v.,” *Izvestija Irkutskogo gosudarstvennogo universiteta* 29 (2019): 73–76, <https://doi.org/10.26516/2222-9124.2019.29.72>.
- ⁵¹ ”Promysly naselenija Olonetskoi gubernii v 1872 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 28.7.1873, 675; ”Promysly gorodskogo i selskogo naselenija Olonetskoi gubernii v 1874 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 16.8.1875, 694; ”Promysly gorodskogo i selskogo naselenija Olonetskoi gubernii v 1888 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 1.7.1889, 522; ”Promysly gorodskogo i selskogo naselenija Olonetskoi gubernii v 1891 godu,” *Olonetskije gubernskije vedomosti*, 8.8.1892, 641.
- ⁵² Aunuksen valtiokonttorin päätös, 11.9.1896 ja 3.4.1897, F. 4, Op. 6, Sv. 60, D. 120, NARK.
- ⁵³ Aunuksen valtiokonttorin kokoelma, F. 4, Op. 4, 6, NARK.
- ⁵⁴ Filippov, *Reforma 1861 goda*, 36.
- ⁵⁵ Darja Ivanovan passi, 14.1.1884, F. 4, Op. 6, Sv. 23, D. 168, NARK.
- ⁵⁶ Johan Lehiköisen passi, 26.4.1896; Johan Lehiköisen passi, 17.7.1896; Mats Lehiköisen passi, 30.5.1896, F. 4, Op. 6, Sv. 62, D. 42, NARK.
- ⁵⁷ Fjodor Honkasen väliäikainen passi, 9.2.1896, F. 4, Op. 6, Sv. 60, D. 69, NARK.

- ⁵⁸ Hämyksen mukaan, Raja-Karjalaan kuului kuusi kuntaa: Impilahti, Korpiselkä, Salmi, Soanlahti, Suistamo ja Suojärvi. Hämynen, *Liikkeellä leivän tähden*, 41–43.
- ⁵⁹ Tapio Hämynen, ”Salmin väestökehitys 1800-luvun alusta toiseen maailmansotaan,” teoksessa *Rajoil da randamil. Salmi ja salmilaiset 1617–1948*, toim. Jukka Kokkonen (Kuopio: Salmi-Säätiö, 2016), 201; Hämynen, *Liikkeellä leivän tähden*, 61.
- ⁶⁰ Luettelot Salmin seurakunnasta Venäjälle muuttaneista, 1898–1904, F. 833 (Salmin Pyhän Nikolauksen kirkko), Op. 1, D. 36, NARK.
- ⁶¹ Hämynen, ”Salmin väestökehitys,” 202.
- ⁶² Sukunimi näyttää oudolta ja asiakirjoissa saattaa olla virhe.
- ⁶³ Saaremäen kyläyhteisön päätös, 12.2.1898, F. 4, Op. 6, Sv. 63, D. 22, NARK.
- ⁶⁴ Aunuksen valtiokonttorin päätös, 11.5.1882, F. 4, Op. 6, Sv. 15, D. 243, NARK.
- ⁶⁵ Klyssinvaaran kyläyhteisön päätös, 17.4.1881, F. 4, Op. 6, Sv. 15, D. 268, NARK.
- ⁶⁶ Adoptiotodistus, 22.9.1906, F. 4, Op. 4, Sv. 20, D. 103, NARK.
- ⁶⁷ Aunuksen valtiokonttorin päätös, 21.8.1902, F. 4, Op. 4, Sv. 13, D. 42, NARK.
- ⁶⁸ Teodor Shanin, ”Peasant Household: Russia at the Turn of the Century,” teoksessa *Peasants and Peasant Societies: Selected readings*. Second edition, toim. Teodor Shanin (Harmondsworth: Blackwell, 1987), 21–22.
- ⁶⁹ Engman, *S:t Petersburg och Finland*, 241; Engman, *Finljändity v Peterburge*, 167.
- ⁷⁰ Reino Kero, *Suomen siirtolaisuuden historia I. Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden tausta, määrä, rakenne, kuljetusorganisaatio ja sijoittuminen päämääräalueelle*. Turun yliopiston historian laitos, julkaisuja, no 10 (Turku: Turun yliopiston historian laitos, 1986), 64–69.
- ⁷¹ Engman, *Suomalaiset Venäjällä*, 49–53; Kero, *Suureen länteen. Siirtolaisuus Suomesta Yhdysvaltoihin ja Kanadaan* (Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 1996), 53–54.
- ⁷² Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK; Engman, *S:t Petersburg och Finland*, 240; Kero, *Suomen siirtolaisuuden historia*, 52–53; Kero, *Suureen länteen*, 105–106. Tässä yhteydessä on tehtävä huomio liittyen merkittävään ikään ja muuttoprosessin kesto. Tässä tutkimuksessa analysoidaan passitietoja, mutta muuttopäätöstä jouduttiin odottamaan useita kuukausia. Päätöksen toimittaminen vastaanottajalle ja itse muutto vaativat myös aikaa, mikä tarkoittaa, että siirtolaisten todellinen ikä muuttohetkellä oli useita kuukausia, jopa yli vuodenkin korkeampi kuin passiin merkitty ikä. Passeissahan ilmoitettiin passinhaltijan ja mahdollisten perheenjäsenten ikä tasavuosina tarkan syntymäajan sijaan. Myös passeihin merkittyjen maahanmuuttajien lasten ja vaimojen ikää ei aina ole merkitty: tämän tutkimuksen 356 ihmisen tiedot käsittävässä lähdekokonaisuudessa on 300:lle (84 %:lle) merkitty tarkka ikä.
- ⁷³ Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK; Engman, *S:t Petersburg och Finland*, 241; Kero, *Suomen siirtolaisuuden historia*, 50; Kero, *Suureen länteen*, 105.
- ⁷⁴ Nuoren miesten korkea prosenttiosuus voidaan selittää kausityöntekijöiden määrällä. Kero kirjoittaa, että noin 20–25 % siirtolaisista palasi Suomeen. Sitä ei tiedetä, olivatko he kausityöntekijöitä vai palasivatko he perheineen. Kero, *Suureen länteen*, 255.
- ⁷⁵ Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK.
- ⁷⁶ Engman, *S:t Petersburg och Finland*, 238; Kero, *Suomen siirtolaisuuden historia*, 59.
- ⁷⁷ Kero, *Suomen siirtolaisuuden historia*, 59.
- ⁷⁸ Boris Mironov, *Sotsialnaja istorija Rossii perioda imperii (XVIII – natšalo XX v.) 1* (Sankt-Peterburg: Dmitri Bulanin, 2003), 171, 316.
- ⁷⁹ Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK.
- ⁸⁰ Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK; Hämynen, *Liikkeellä leivän tähden*, 53–55.
- ⁸¹ Aunuksen valtiokonttorin ja Aunuksen kuvernementin hallituksen kokoelmat, F. 4, F. 6, NARK. Laskennassa käytettiin vain tietoja passin haltijan uskonnosta, ei hänen perheenjäsenistään, joiden uskontoa ei ollut mainittu passissa.
- ⁸² *Pervaja vseobščaja perepis III*, 44–45.
- ⁸³ Lucassen & Lucassen ”Measuring and Quantifying Cross-Cultural Migrations,” 13.
- ⁸⁴ Seppo Kovero, ”’Pubdas, soveltava ja empiirinen’ Ferdinand Tönniesin ’erityisen sosiologian’ järjestelmä – Mies, teoria ja tulkinnat” (väitöskirja, Joensuu: Joensuun yliopisto, 2004), 127–138.